

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2014 – Volume 23, Issue 4, pp. 74–83
URN:NBN:NL:UI:10-1-114636

ISSN: 1876-8830
URL: <http://www.journalsi.org>
Publisher: Igitur publishing,
in cooperation with Utrecht University of
Applied Sciences, Faculty of Society and Law
Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

**Naar een lerende economie. Investeren in het
verdienvermogen van Nederland.** Amsterdam:

Amsterdam University Press, 2013, 440 p., € 49,95.

ISBN: 978 90 8964 631 6

BOOKS

TON NOTTEN

Prof. dr Ton Notten (1946) studeerde theologie en andragologie. Hij pendelde zijn vier-decennia-lange werkzame leven, tot juli 2014, tussen vier hogescholen en universiteiten te Amsterdam, Rotterdam en Brussel. Laatstelijk doceerde hij Sociale agogiek aan de Vrije Universiteit Brussel en was hij lector Opgroeien in de Stad bij de Hogeschool Rotterdam.

E-mail: a.notten@tip.nl.

UIT DE COMFORTZONE VAN DE HUIDIGE ECONOMIE ... NAAR EEN ECHTE LERENDE ECONOMIE?

Zelden kreeg een zo gewichtig rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid zoveel publieke belangstelling en zo'n lau en bangig commentaar van het zittende kabinet. Gewichtig: 1 kilo, 440 bladzijden, de WRR liet tweehonderd deskundigen raadplegen, zorgde voor breed internationaal vergelijkend onderzoek en arrangeerde mede aan de hand daarvan gesprekken met zeshonderd andere mensen. De Raad formuleerde brede én scherpe aanbevelingen over de kern van de hedendaagse economie, te weten de overgang

van een kenniseconomie naar een lerende economie en derhalve de onontkoombaarheid van kenniscirculatie en de ontwikkeling van “responsieve instituties”. Het is een bij de Instellingswet vastgelegde gewoonte dat kabinetten beleidsgerichte antwoorden geven op rapporten van wettelijk geregelde Raden en Bureaus. Namens het kabinet-Rutte II reageerde op 27 februari 2014 het Ministerie van Economische Zaken, Directie Algemene Economische Politiek – ondertekenaars: Henk Kamp en Jet Bussemaker, ministers van respectievelijk Economische Zaken en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap – op het WRR-rapport “Naar een lerende economie. Investeren in het verdienvermogen van Nederland” van 23 oktober 2013. Hun 23 pagina’s tellende brief overschrijdt amper het niveau van vanzelfsprekendheden als: “We zijn al druk bezig met de uitvoering van uw aanbevelingen”. Ik kan in dit verband – ernstige vraagstukken, scherpe analyse, ferme uitdagingen, lauwe commentaren – niet voorbijgaan aan een bijna gelijktijdig streng commentaar van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO).

Eerst het WRR-rapport. Dat telt drie delen, welke zijn samengesteld uit in totaal twaalf hoofdstukken die even soepel als doordacht in elkaar overgaan. Degelijke hoofdstukken. Deel 1 biedt het kader, met vier hoofdstukken. De oude vanzelfsprekendheden zijn voorbij, de eeuwenoude Nederlandse economie was succesvol, maar vandaag ontbreekt langzamerhand een beleidsrationale. Het beleid moet anders, aldus de rapporteurs en: Stel het verdienvermogen nou eens centraal in plaats van economische gezapigheid. De verleiding is groot om in onze vooronderstelde economische koploperspositie in Europa reden en aanleiding te zien om risico’s en nieuwe uitdagingen gelaten tegemoet te treden. Dat wil zeggen: de Nederlandse overheid kan deze verantwoordelijkheid wel overlaten aan de markt. Maar dat kan nou net niet langer, aldus de WRR.

De hoofdstukken van deel 1 lenen zich uitstekend voor een reeks economiecolleges aan niet-economen, geheel volgens het parool van de Zuid-Koreaanse econoom Ha-Joon Chang: “Economie is voor 95 procent gewoon een kwestie van gezond verstand, en daarom kan en moet iedereen zich daarover een mening vormen.” Economie is geen gokhal-bedrijvigheid met derivaten en zo, die nuchtere buitenstaanders niet kunnen volgen ... maar die wel leidde tot de crisis sinds 2008. Dat nuchtere parool gaat ook op voor de volgende twee hoofdstukken van het eerste deel. In zekere zin zijn het politicologiecolleges voor niet-politicologen. De Rijksoverheid kan niet achterover leunen en meer of minder vanzelfsprekende voorspellingen doen op basis van de (fraaie) resultaten van de afgelopen tijd. Nee, zij moet, aldus de WRR, bijdragen aan de organisatie, lees: de versterking van het verdienvermogen van de economie. Dan moeten de lezers opletten: van hen wordt gevraagd de schrijvers te volgen en hen eventueel tegen te spreken.

BOOKS

Deel 2 van het rapport analyseert, bijna honderd bladzijden lang, om deze these waar te maken. Herkenbaar en uitdagend voor wie ooit sociale ecologie, sociale interventiekunde of andragologie studeerde. Die responsiviteit, de omgang met afhankelijkheden, zou langs drie wegen nagestreefd kunnen en moeten worden. Ten eerste langs veerkracht, het slimme vermogen om onder andere door “de omgang met afhankelijkheden” te vermijden dat storingen in het systeem fnuikende en onbeheersbare gevolgen krijgen. De tweede weg is die van de omgang met schaarste – denk aan kapitaal, grondstoffen en mensen, aan de noodzakelijk te verhogen productiviteit tegenover een binnenkort afnemende beroepsbevolking, aan grondstoffenschaarste, aan toenemende en onontkoombare internationale verwevenheid, en aan het steeds snellere en veelvoudige karakter van hedendaagse innovatieprocessen. Ten derde is er de proactieve competentie om terug te koppelen en te leren voor de toekomst, oftewel passend innoveren. De economie moet een lerende economie worden. Dat is een oproep die verder gaat dan de predicaties van gladjakkerige organisatiekundigen. Hij overtreft eveneens de zelfgenoegzaamheid van de handelkunde in kennis.

Hoewel deel 3 de titel Aanbevelingen draagt, zijn die tevens op tal van eerdere momenten in het rapport te lezen. In dat derde deel staat een aantal onontkoombaarheden en zelfs waarschuwingen. De contextuele responsiviteit vraagt om (meer) kenniscirculatie, het vermogen om nieuwe en elders reeds vigerende kennis te signaleren, op te nemen en vaardig te gebruiken. De rapporteurs slagen er redelijk in om met het tegenwoordig geliefde begrip kenniscirculatie verder te komen dan een al te gemakkelijke invulling ervan, of dan een Escher-voorstelling van verticaal doorstromende en horizontaal watervallende kennis. Nee, kenniscirculatie moet volgens het rapport nadrukkelijk leiden tot kennisdifferentiatie en kennisverrijking. Hoofdstuk 8 gaat diep op dit uitgangspunt in, door onder andere de gevarieerde kennisarchitectuur van de twintigste-eeuwse universiteiten en hogescholen (“universities of applied sciences”) in en buiten Nederland te analyseren in het licht van grote Europese filosofen én deze te vergelijken met Europese en Amerikaanse instellingen voor onderzoek en onderwijs. Dit achtste hoofdstuk sluit af met een evidente oproep tot meer variatie in de kennisinstellingen. Minder messcherpe concurrentie wellicht ook, op details en op derde-geldstroom-bronnen, de schriële maatstaven om tegenwoordig überhaupt een vaste aanstelling aan de universiteit te krijgen en (rond je 42^e verjaardag) een zelfstandige wetenschappelijke taak. Kenniscirculatie is de basisvoorwaarde van een lerende economie. De kern van de zaak voor de rapporteurs, en voor hen ook reden voor vijf klemmende oproepen. De eerste werd al vermeld: het vaderlandse landschap van de kennisinstellingen behoeft meer variatie, verzelfstandiging en concurrentie. Interessant, zeker

met het oog op de zogeheten krimpregio's, is verder de oproep om hogeschool-kenniscentra meer te differentiëren. Niet alleen de aard (en de uitdagingen) van de huidige krimp-regionaliteit komt in dit verband aan de orde, maar in het bijzonder de evidente verschuivingen in de landelijke en de regionale bedrijvigheid naar dienstverlening en zorg. In de derde plaats beveelt het rapport een indringende discussie aan over de nationale samenhang in het gehele curriculum, let op: van vmbo, mbo en het over-gevarieerde voortgezet onderwijs tot hbo en universiteit, mede met het oog op de vraag of vaardigheden en cognities niet al te zeer van elkaar gescheiden en vervreemd zijn geraakt. Het antwoord op die vraag gaat soepel over in de vierde: het gehele onderwijs kan en moet veel beter. Academisch opgeleide leraren voor het gehele onderwijs (basis- en middelbaar onderwijs), het gekrompen hoger onderwijs verdient weer uitbreiding, zeker naar het aantal (master-)studiejaren. De kwaliteitsdiscussie in en de innovatie van het onderwijs vragen om een forse inhaalslag. Tenslotte roept het rapport op tot een koppeling van werken en leren door de arbeidsorganisaties. Werkgevers en werknemers zouden weer meer oog moeten hebben voor levenslang leren en volwasseneneducatie voor iedereen. Een focus waarop ons land vijftig, veertig jaar geleden terecht trots was en waartoe het de rest van de wereld regelmatig ocriep.

Het begrip kenniscirculatie krijgt aldus diepgang én breedte. Maar hoe is nou die kenniscirculatie beter te reguleren dan nu? Weer komt er de aanbeveling van de verschuiving van de nationale regie van de economie naar een lager niveau, en het landelijk beleid dient de regionale diversiteit te ondersteunen. Die steun moet de landelijke overheid sowieso bieden aan innovatiesystemen als zodanig. Zulke systeeminterventies zijn lastiger te ontwikkelen (en te onderhouden) dan product- en marktinterventies. De WRR-onderzoekers komen zelfs op de proppen met een voorstel voor het tot stand brengen van een "nieuwe polder", waar het tevens zal draaien om de kernvraag "hoe een lerende economie te bevorderen". Tenslotte verbinden de schrijvers aan deze kenniscirculatie een nieuwe "intelligence": betere informatie en discussiebevordering over feiten, kansen en kwetsbaarheden van de "internationale Nederlandse" kenniseconomie.

"Naar een lerende economie" is een meer dan imposant rapport waaraan honderden gesprekken met deskundigen all over the world (hun namen staan vermeld op 25 slotpagina's) en vele geraadpleegde bronnen (een opsomming van 36 bladzijden) hebben bijgedragen. Het is bij WRR-en andere rapporten niet gebruikelijk om per hoofdstuk de auteurs te vermelden – de lezer neemt kennis van een lijst van alle direct betrokkenen (vijftien deskundigen en schrijvers en vijf stagiairs, zes hoogleraren-commentatoren) van het grote speurwerk dat tot het rapport leidde, onder eindverantwoordelijkheid van het adviserend WRR-lid Peter van Lieshout. Tal van instanties, zoals

BOOKS

ambassades, waren bij het leggen van de contacten met de honderden binnen- en buitenlandse deskundigen betrokken. De eindredacteurs van het rapport verdienen enige hulde.

Wie enigszins is ingevoerd in de betrekkingen tussen het economisch en het maatschappelijk belang van het onderwijs- en wetenschapsbeleid, moet bij lezing van de WRR-nota soms een teleurstelling of zelfs een irritatie onderdrukken: "Dat weten we toch al(lang)" en vooral: "Moet dat nou alweer verdedigd worden?" Tja, kennelijk wel. Ik heb veertig jaar in het hoger onderwijs gewerkt, steeds gelijktijdig op zijn wetenschappelijke en beroepsvoorbereidende of praktijkwetenschappelijke takken. Ik richtte me voor de helft van die periode op grootstedelijke sores en de kansen op opwaartse mobiliteit door (en ván) het onderwijs en de toeleiding van jongeren naar de arbeidsmarkt. In dat verband richtte ik me tevens op het nodige levenslange onderwijs en de volwasseneneducatie en recent eveneens op de krimpregionale vraagstukken in deze. Ik heb me met het WRR-rapport bevestigd, aangescherpt en bemoedigd gevoeld in mijn waarnemingen van de (praktijk)wetenschappelijke kanten van wat het rapport bepleit ten aanzien van de lerende economie. In de nieuwe eeuw nam ik bij hogescholen en haar kenniscentra/lectoraten een even enthousiaste als soms onwennige innovatieve betrokkenheid waar. Ik heb daaraan ook zelf bijgedragen en gezien dat universiteiten steeds meer een beschaafde academische distantie, zoniet een "balcony attitude", innamen met een competitieve betrokkenheid op wereldvreemde details. Is er sprake van een meer dan toevallige gelijktijdigheid: de economie die uit haar comfortzone gebracht moet worden en de wetenschap uit de hare? Dat is een aantrekkelijke slotsom die me op een bescheiden kanttekening bij het WRR-rapport brengt. Over de wetenschap in haar geheel spreekt het rapport niet, eigenlijk alleen over wetenschappen die de lerende kant van de economie direct kunnen/moeten versterken. De sociale en gedragswetenschappen krijgen enige uitdagingen, prikkels en porren te verwerken, de alfawetenschappen niet of nauwelijks. Maar dat was niet zo nadrukkelijk de opdracht die de WRR zich had opgelegd – op de wettelijke andere mogelijkheid, namelijk dat de ministerraad de WRR expliciet om advies had gevraagd, wijst het rapport nergens. Die zal dus niet van toepassing zijn.

De reactie van het kabinet, in een brief aan de Tweede Kamer, was even lauw als zelfingenomen. Die houding kennen we van de huidige coalitie, die op het vlak van onderwijs en economie op enige steun van buiten de coalitie van VVD en PvdA kan rekenen. De ministers van Economische Zaken en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap – zij antwoorden namens de regering – maken het wel bont met hun trots over de sterke Nederlandse economie en over onze "beroepsbevolking die tot de best opgeleide en productiefste ter wereld behoort: Nederlanders zijn sterk in het leggen

van verbindingen en internationaal vergelijkend onderzoek laat zien dat Nederlanders een groot probleemoplossend vermogen hebben". Uiteraard wil het kabinet "aan de slag gaan met de agenda van morgen". Men onderschrijft de WRR-aanbevelingen op hoofdlijnen maar meldt deze niet woordelijk te gaan nalopen en van commentaar te voorzien. "We staan er dus goed voor. Onze uitgangspositie is uitstekend. En toch moeten we aan de slag." Want Nederland moet, aldus de woordvoerders van het kabinet, zijn zwakten "adresseren" en "oog hebben voor de trends die impact zullen hebben op het verdienvermogen van Nederland en ons de vraag stellen hoe op die trends moet worden ingespeeld." Die trends zijn: toenemende internationale verwevenheid, toenemende schaarste, veranderende verbanden en verhoudingen in de samenleving, vergrijzing en de toenemende snelheid van technologische innovaties. De impact daarvan en van het innovatie-pad zijn niet geheel te voorzien. Maar het kabinet wil "de ingezette hervormingsagenda zo snel als de zorgvuldigheid toelaat uitvoeren en aan de slag gaan met de beleidsopgaven van morgen." Welke zijn dat nou, volgens het kabinet? De twee ministers lopen de belangrijkste WRR-beleidsopgaven langs. Aan de voorgestane versterking van menselijk kapitaal verbinden zij de these dat "een lerende economie vereist dat mensen van jongs af aan blijvend investeren in zichzelf en dat zij daarbij optimaal worden ondersteund door onderwijsinstellingen, overheid en werkgevers. Daar is verbetering nodig. Zowel voorafgaand aan de loopbaan, in het initieel onderwijs als tijdens de loopbaan: een leven lang leren." Van dat laatste is bekend dat er na de klinkende jaren zestig en zeventig weinig meer van over is, maar, aldus het kabinet: "mensen moeten zich veel meer bewust worden van de noodzaak om *zelf de regie te nemen in hun eigen ontwikkeling* [mijn cursivering]". Instellingen moeten voor een beter passend aanbod zorgen. Over volwasseneneducatie en levenslang leren straks meer.

Na anderhalve pagina beschouwingen over "toptalenten" volgt het kabinet heel expliciet "de aanbeveling van de WRR *niet* [mijn cursivering] om het moment waarop leerlingen moeten kiezen voor een vervolgopleiding in het voortgezet onderwijs uit te stellen". De "early tracking", op elf-, twaalfjarige leeftijd, en de bijna bijbehorende sociaal-etnische selectiviteit (citoets en schooladvies), waarin Nederland uitblinkt, blijven dus nog wel even. Columniste Aleid Truijens typeerde in *de Volkskrant* (23 augustus 2014) het systeem als een meedogenloze sorteermachine en als onnodig wreed. Daarentegen verwacht het kabinet veel van de aanbeveling van de WRR inzake een intensieve samenwerking tussen onderwijs (lees: (v)mbo, hbo, regionale hoger-onderwijsinstellingen) en bedrijfsleven. Net als van VVE (voor- en vroegschoolse educatie) en van andere "generieke oplossingen voor beter onderwijs" zoals de verbetering van de lerarenopleidingen en van ICT-doorbraken. Dat zijn evenmin verwachtingen waarover de ministers nu al plannen maken.

BOOKS

“Kennisproductie en kenniscirculatie zijn twee belangrijke elementen van een lerende economie”, heet het in de brief van het kabinet aan de Kamer. Dat klinkt verstandig en het is bijna een citaat uit het WRR-rapport. Maar verder dan een overname van en enkele bladzijden toelichting op enkele even verstandige als wellicht noodzakelijke voorwaarden – “de vervlechting van de onderwijs-, onderzoeks- en valorisatie van universiteiten en hogescholen”, meer samenwerking tussen universiteiten en het bedrijfsleven, science parks, industriële PhD’s, steun aan ambitieuze ondernemers, samenwerking in/met de regio’s, internationalisering van het onderwijs (“kennismigranten”) – komt de brief niet.

Toch waren er aanleidingen genoeg om nu wél eens het debat over het onderwijsbeleid te heropenen. Er zijn chaotische decennia geweest van dat beleid en de al dan niet bijbehorende praktijken. Onderwijsvernieuwingen en -vernielingen, waarvan de resultaten grondig geëvalueerd werden door de Commissie-Dijsselbloem (2007/2008). Begrijpelijk dat er na haar indringende rapportage enige jaren rust werd aanbevolen. Een pauze die ook werd genomen. Maar de tijd is rijp om weer eens te bekijken welke initiatieven inmiddels genomen en welke nagelaten zijn en of zich enige actualisatie van de evaluatie en van de aanbevelingen opdringt. De minister van OCW schijnt het hiermee eens te zijn, blijkens enkele uitspraken die in de reactie van het kabinet op de WRR-nota niet hadden misstaan. Vooralsnog gaat de brief van de ministers van EZ en OCW hierop niet verder in en evenmin op de WRR-filosofie van de te versterken lerende economie. De lezer had misschien gehoopt dat de bewindslieden de kernthese van de lerende economie nader zouden invullen dan met luchtige, bijna ironische verwijzingen naar de Wet Werk en Zekerheid en naar het groeiende fenomeen van de zzp’ers. Eerlijk is eerlijk: het kabinet geeft ook de schaduwkant aan van die zelfstandigen-zonder-personeel, maar daar staan volgens de VVD- en de PvdA-ministers wél weer uitdagingen tegenover. Uitdagingen zoals die bijvoorbeeld gelden voor de krimp van het pensioenstelsel. Andere thema’s, waarmee de kabinetsreactie besluit, omvatten evenzo vele onderwerpen voor evenzo vele nota’s van de WRR, de Onderwijsraad en het Sociaal en Cultureel Planbureau: een woningmarkt die verhuizen mogelijk maakt, een gevarieerd financieringslandschap (voor het bedrijfsleven), de creatie van internationale (EU- en mondiale) markten, evenwichtige energievoorziening, sterke steden en leefbaar platteland (met een prikkelende verwijzing naar het “feit” dat aan gene zijde van de Nederlandse krimpregio’s zulke kennis-economisch interessante buitenlandse regio’s liggen), een groeivriendelijk fiscaal systeem en een herzien samenwerkings- (lees: polder-) model.

Met deze opsomming, waarmee de brief van het kabinet besluit, is een neoliberale zwaai gegeven aan de invulling van de ambitie uit de ondertitel van de WRR-nota, “Investeren in

het verdienvermogen van Nederland". Van minstens één van de twee ondertekenaars van de kabinetsreactie had meer verwacht mogen worden. Maar stellig wordt zij daar als minister van OCW nog op aangesproken. Dat deed twee maanden later de plaaggeest van Nederland, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (van de 34 rijkste landen ter wereld), al wel. Nederland investeert te weinig in het onderwijs, over de hele linie. Het houdt zich nog altijd niet aan de afspraak om het gemiddelde BBP-percentages aan te houden dat de ledenlanden aan het onderwijs besteden: ruim zes procent. Nederland zit daar nog steeds onder. Het heeft in de tien jaar rond de eeuwwisseling stevig bezuinigd op het hoger onderwijs en op het wetenschappelijk onderzoek, dat aan zekere vermarkting ten prooi is gevallen én dat te weinig goede onderzoekers aflevert. De OESO zegt: Als de Nederlandse mega-banken (!) geen steun willen geven aan Research and Development dan moet de overheid dat maar doen. OESO-voorzitter Ángel Gurría was evenmin gecharmeerd van de loftuitingen van de regering op het zzp-fenomeen. Zelfstandigen zonder perspectieven!?

Nog twee andere bezwaren van de OESO. Ten eerste bij de focus van het Nederlandse beleid op het grote, internationale bedrijfsleven, terwijl ons land bij uitstek een economie kent van het midden- en kleinbedrijf – en dat wordt nou net door het beleid afgeknepen. Met het tweede bezwaar maakt de OESO haar rol van plaaggeest van Nederland opnieuw waar. Vermaande ons land in de late jaren zestig en in het volgend decennium de OESO en de rest van de wereld om meer steun te geven aan volwasseneneducatie, "éducation permanente" en (later) "lifelong learning", van formele tot non-formele educatie (diploma- en werkgericht, respectievelijk op verantwoord samenleven), het werd erna een onvermijdelijke gewoonte van de OESO (en van andere globale organisaties) om, omgekeerd, Nederland te waarschuwen dat het meer moest investeren in dat levenslang leren. Die bijna schoolmeesterlijk herhaalde vermaning – doe (weer) meer aan volwasseneneducatie, aan bevordering van maatschappelijke participatie, en bij voorkeur anders dan langs de huidige dubbele-bodemse moralisering met woorden als participatiesamenleving, en van zelfontplooiing van individuen en groepen (Rob Hajer vatte de ambities van de volwasseneneducatie aldus samen in zijn proefschrift van 1981) – was ook aan het huidige kabinet niet besteed. Let wel, ondanks zijn toenemende ontmoedigingsbeleid is Nederland een stevig opleidings-stapelend land. Allochtone studenten, de risicogroep bij uitstek van de "early tracking", stapelen veel: ruim 40 procent van hen die een hbo- of universitaire opleiding volgen, startte in het vmbo. Liefst driekwart van hen gebruikte de mbo-route om het hbo te bereiken. Ging in het bijzonder in 1996 nog 15 procent van de Turkse en Marokkaanse jongeren stapelend van het (v)mbo door naar een hbo-opleiding, tien jaar later was dat gestegen naar ongeveer 40 procent.

BOOKS

Bij Surinaamse jongeren steeg het percentage van zulke stapelaars van 30 procent naar 50. In dat decennium rond de eeuwwisseling stegen autochtonen via-via slechts met 15 tot 20%, hetgeen indirect wijst op een redelijk adequate, talent-gerelateerde sortering in hun prepuberteit, die geen extra-stapelinspanning nodig maakt.

Stapelen gebeurt zonder noemenswaardig beleid, of het zou een jo-jo-beleid moeten zijn, van minister Jo Cals, een warme voorstander van stapelen-bevordering, tot de onderwijs-econoom Jo Ritzen en enigen van zijn opvolgers die er niks in zagen. De economie van het onderwijs, meer in het bijzonder van het hoger onderwijs – dat is saneren. Het rijks-bekostigde budget voor het deeltijdse, voorheen levenslange leren is in deze eeuw meer dan gehalveerd. Gevolg: sinds 2012 studeert nog krap 10% van de studenten deeltijdig en van die deeltijdstudenten valt de helft in de leeftijdscategorie van 25 tot 39 jaar. Voor het overgrote deel zijn het hbo'ers en met het stijgen der jaren zijn het weer meer universitaire cursisten. In landen als Zweden, Groot-Brittannië en Denemarken liggen de cijfers aanmerkelijk hoger. De overheid zou daarom juist vouchers moeten uitreiken, bepleitte Alexander Rinnooy Kan – econometrist, voorheen werkgeversvoorzitter en voorzitter van de Sociaal-Economische Raad en tegenwoordig hoogleraar te Amsterdam – recent in het “Adviesrapport flexibel hoger onderwijs voor volwassenen” (2014). Hij riep het in 2008 al: “Geef laatbloeiers meer kansen”. Opeenvolgende kabinetten vielen hem niet bij. Of dat het huidige kabinet lukt is de vraag, zelfs nu de commissie onder leiding van Rinnooy Kan in de nota tien, naast veel statistisch materiaal, zeer precieze antwoorden geeft op de door het Ministerie van OCW gestelde vragen. Terzijde: de commissie beperkte zich in haar werk tot het deeltijdse hoger onderwijs.

De duurzaamheid en de leerkracht van de economie die de OESO en Rinnooy Kan bepleiten, passen zeer wel bij de analyses en de programma's die de WRR ten beste gaf. In de woorden van Hans Wansink, in *de Volkskrant* van 26 april 2014: “Wat zich wrekt is dat Nederland, in tegenstelling tot Noorwegen, zijn opbrengsten uit goedkope energie heeft opgesoupeerd in plaats van gereserveerd voor het opbouwen van een duurzame, concurrerende economie. Nu zitten we met een grote staatsschuld, een wankel bankwezen en hoge particuliere (hypotheek) schulden. De beste manier om die schuldenberg te saneren is in te zetten op duurzame groei door innovatieve ondernemers.” Het werd tijd, de vaderlandse economie beeft en niet alleen onder de slinkende gasbel in de krimpregio Oost-Groningen. Aanbevelingen voor de versterking van de innovatiekracht van ondernemers leverden de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, de Commissie-Rinnooy Kan en de OESO. Nou het kabinet nog. We hoeven toch niet te wachten op de opbrengst van de recente nota “Wetenschapsvisie 2025” (minister Bussemaker,

staatssecretaris Dekker en minister Kamp) – bij de invulling waarvan nagenoeg iedereen in het land betrokken zal worden?

REFERENTIES

Adviescommissie Flexibel hoger onderwijs voor werkenden [Commissie-Rinnooy Kan] (2014).

Adviesrapport flexibel hoger onderwijs voor volwassenen. Retrieved March 13, 2014, from <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2014/03/12/flexibel-hoger-onderwijs-voor-volwassenen.html>

Ministerie van Economische Zaken (2014). *Kamerbrief Kabinetsreactie WRR-rapport "Naar een lerende economie"*. Brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 27 februari 2014. Retrieved March 1, 2014, from <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2014/02/27/kamerbrief-kabinetsreactie-wrr-rapport-naar-een-lerende-economie.html>

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2013). *Naar een lerende economie. Investeren in het verdienvermogen van Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.